

Ajankuvaa etsimässä

 ennenjanyt.net/2019/11/ajankuvaa-etsimassa/

Taneli Hiltunen

Historian ja fiktioelokuvan suhde ei koskaan ole mutkaton, mikä osaltaan tekee aihepiiristä loputtoman kiehtovan niin tutkijoille, harrastajille kuin elokuvantekijöillekin. Vielä pari vuosikymmentä sitten historialliset elokuvat hakivat paikkaansa historiantutkimuksen kentällä, sillä yhtenä kriteerinä saatettiin pitää sitä, miten "todenmukaista" kertonta oli. Vaikka elokuvan autenttisuus ja kerronnan tapahtuma- ja henkilöhistoriallinen tarkkuus ovatkin eri asioita, merkityksellistä ei enää ole niinkään se, edustaako tarina tunnontarkasti "just the facts, Ma'am" -lähestymistapaa. Tärkeämpää on pohtia, miksi historiaa käsitellään jollain tietyllä tavalla, sillä useimmiten historiallinen elokuva kertoo paljonkin omasta ajastaan.

Tämä on ensimmäinen kerta *Ennen ja nyt* -lehden historiassa, kun elokuville on omistettu kokonainen numero, joten aiheiden ja näkökulmien kirjo on ansaitun laaja. Kokonaisuudesta tekee vielä erityisemmän se, että valtaosa artikkeleista on perustutkinto-opiskelijoiden käsialaa. Kirjoittajien kekseliäisyys ja oivaltavuus ansaitseekin kollektiivisen suurkiitoksen!

Rami Mähkä analysoi referee-artikkelissaan, millaisen tulkinnan Kathryn Bigelow'n ja Monty Montgomeryn ohjaama *The Loveless* (1981) rakentaa 1950-luvusta biker-jengeineen, jukebokseineen ja muine populaarikulttuuriviittauksineen. Esiin nousevat 50-lukunostalgia, materiaalisuus, vuosikymmeneen liitetty konformismi ja sen pimeä' puoli, sekä sukupuolirepresentaatiot erityisesti naisen aseman kautta. Bigelow'n pitkä esikoisohjaus on jäänyt hänen filmografiassaan katveeseen, joten siksikin se on oivallinen tutkimuskohde.

Maria Björklund puolestaan pohtii, miten Julie Taymorin *Frida* (2002) suhteutuu miesvaltaiseen (taiteilija)biopicin perinteeseen. Esimerkiksi kärsimyksellä on monasti kuvattu olevan suora vaikutus miestaiteilijoiden taiteeseen, siinä missä naiset voidaan nähdä oman kunnianhimon ja epäsovinnaisuutensa uhreina. *Fridan* kohdalla asetelma on merkittävästi monisyisempi sekä sukupuolten että taiteen ja sen tekemisen kannalta.

Uuspakanallisiin tunnelmiin päästään brittiläisen, erittäin omaleimaisen kauhuelokuva- ja musikaalikulttielokuvan *The Wicker Man* (1973) kautta. Toni Mikkola keskittyy artikkelissaan siihen, miten päähenkilönä olevan vanhoilliskristityn poliisin ja syrjäisen skottisaaren tavoiltaan erikoisen yhteisön välinen toiseuttaminen on toteutettu. Musiikilla on tässä suuri rooli, joten tarjolla on samalla matka 1960-luvulta lähtien uuden renessanssin Britanniassa kokeneesta folkista ja toisaalta psykedeelisestä ja progressiivisesta rockmusiikista ammentavan tunnelman kiehtovaan ja kauhistuttavaan ytimeen.

Televisiosarjojen puolella käväistään, kun Aida Salmen suurennuslasin alla ovat *Star Trek Original Seriesissä* (1966–1969) käytetyt keinot kuvata auktoriteettiasemassa olevia naishahmoja. 1960-luku tavataan mieltää monenlaisen vallankumouksellisuuden ja kapinallisuuden kautta, mutta näkyykö se *Star Trekin* tapauksessa? Tietyin naishahmon merkittävyys kunkin avaruudellisen yhteisönsä piirissä ei välttämättä taannut kummoistakaan ruutuaikaa. Silti Salmi onnistuu valottamaan kiinnostavasti feminiinisyyttä ja maskuliinisuutta sarjan ja aikakauden kontekstissa.

Olli Lehtosen aiheena on maskuliinisuus Clint Eastwoodin westernin *Lainsuojaton* (1976) alkuperäismusiikissa. Samalla saadaan muutenkin tuntumaa miehisyyden kuvaamiseen niin traditionaalisemmissa kuin revisionistisissakin westerneissä. Taustalla vaikuttavan musiikkikulttuurin rikkaudesta hyvä esimerkki on Jerry Fieldingin säveltämän scoren alkutekstimusiikki, jonka melodiassa kuuluu marssilaina "Old 1812". Se puolestaan juontaa juurensa monilla nimillä tunnettuihin skotti- ja irlantilaisansseihin 1700-luvulta. Niinpä perinteikäs genre osaa yllättää.

Ajan merkityksen kuvaaminen nousee keskeiseksi tekijäksi elokuvassa *The Railway Man* (2013), jonka vaikuttavaa ja syvästi puhuttelevaa tositarinaa japanilaisten sotavangiksi jääneestä britti Eric Lomaxista ja hänen vuosikymmeniä kestäneistä traumaistaan ja lopulta anteeksiannostaan pohtii Anni Teppo. Kun aika ja sen taju pyrittiin aktiivisesti viemään sotavangeilta, ajasta tuli heille erittäin arvokas asia, mistä Lomaxin runotkin todistavat. Ne ovat kunniapaikalla sekä elokuvassa että Lomaxin samannimisessä muistelmateoksessa, jotka kulkevat Tepon artikkelissa rinnakkain.

Poliittista elokuvaa tarkastelee Jaakko Suomalainen klassikon *Taistelu Algeriasta* (Gillo Pontecorvo, 1966) voimalla. Näkökulmana on elokuvan sisäinen ja ulkoinen maailma sekä niiden suhde. Realistisesti sissisodankäyntiä ja ranskalaisjoukkojen vastatoimia kuvaava puolidokumentaarinen, ensi-iltansa vain neljä vuotta Algerian sodan päättymisen jälkeen saanut merkkiteos avautuu toisaalta rytmensä, leikkausten, kuvakielen ja esitettyjen motiivien, toisaalta valmistumisajankohtansa ja yleisen historiallisuuden kautta. Imperialismia, kolonialismia ja vastarintaa on vaikea enää todistusvoimaisemmin valkokankaalle tuoda.

Omassakin artikkelissani ollaan vahvasti poliittisen aiheen äärellä. Oliver Stonen *JFK* (1991) ei jätä rauhaan useammankaan katsomiskerran jälkeen, sillä Stonelle tyypillisellä informaatiovyörytyksellä ja tehokkaan nopeilla leikkauksilla luotu paranoidinen tunnelma kantaa läpi koko elokuvan ja pistää väkisinkin pohtimaan, voisiko joissakin esitetyistä salaliittoteorioista kenties olla jotain perääkin. Kyseessä on myös sikäli erityislaatuinen suurelokuva, että se oli suoraan vaikuttamassa John F. Kennedyn murhaan liittyvien, aiemmin salaisiksi luokiteltujen massiivisten asiakirjakokoelmien avautumiseen lainsäädännöllisellä päätöksellä.

Mukana on myös arvioni tuoreesta Robert Matzenin teoksesta *Dutch Girl: Audrey Hepburn and World War II* (2019), joka nimensä mukaisesti kuvaa tulevan rakastetun luonnonäyttelijän ja komediennnen, tyyli-ikonin ja UNICEFin hyvän tahdon lähettilään nuoruusvuosia Hollannissa miehityshallinnon ja sotatapahtuman keskellä. Mukana on

niin synkkyyttä, vastarintaliikkeen toimintaa ja lukijaakin ahdistavaa hengenvaaraa kuin esimerkiksi balettitanssin tuomaa itseilmaisun iloa. Kyseinen ajanjakso Hepburnin elämässä on aiemmin jäänyt heikommalle käsittelylle, joten Matzen paikkaa populaarilla elämäkerrallaan tätä aukkoa ansiokkaasti.

Antoisia ja inspiroivia lukuhetkiä!

Hämeenlinnassa 29.11.2019

Vieraileva päätoimittaja Taneli Hiltunen